

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra HAANDBOG I VERDENSHISTORIEN. Nyaarstiden

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 625.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-grundtvig07val-shoot-idm140245215060752/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Det Sextende Aarhundrede

landsk til den navnkundige Desiderius Erasmus fra Rotterdam, født femten og død ti Aar før Morten Luther (1468—1535), men, skjøndt hans Pen var Reformationen uundværlig, var han dog selv i alle Maader en uægte Reformator*); thi hans Virksomhed fattedes baade det Høie og det Dybe, som vi kalde Aand og Hjerter, dreivende sig kun om hans egen lille Person**). Uagtet han derfor var klog nok til at see baade det Hule i Papisteriet og det Kiernefulde hos Luther, saa bar han dog Kappen paa begge Skuldre, og havde slet ingen Tro eller Kiærlighed, han vilde opoffre [afsee] noget Synderligt for, men betragtede Menneske-Livet dels som et Rov og dels som en Spas, kloge Folk maae stræbe at gjøre sig selv saa nytigt og fornøieligt, som de kan. Dette seer man især tydelig ved at læse hans Breve, hans Samtaler (*colloquia*) og hans berømte Daarskabens Lovtale (*encomium moriæ*), hvor Meget findes baade fint og skarpt bemærket og Meget med Rette beleet, men slet Intet værdig ophøiet eller inderlig opfattet, saa det Hele er Skin uden Varme og Skai uden Kierne***). Hans Haand-Udgave af det »Ny-Testamente« paa Grund-Sproget (trykt hos Froben i Basel 1516) kom usægtelig til Reformationen, som den var kaldet, og gjorde uberegneligt Gavn, men var dog saa skiødesløst et Hastværks-Arbejde, at Udgiveren for længe siden har optaget sin Roes, og for alle Modersmaal, undtagen Ciceros og Platos, viste Erasmus ret en sprænglærd Ringeagt, saa Ordets Frihed var det eneste reformatorske Element, han vidste at skatte, og en vis Classisk Smag hans eneste virkelige Bidrag til en bedre Tankegang. Var nu ikke desmindre Erasmus den største og berømteste Hollænder, da kan vi igrunden aldrig med Føie vente en dybere Sands eller høiere Tragten hos hans Landsmænd, end vi finde hos ham; men skjøndt dette baade i kirkelig og videnskabelig Henseende kun er Smaa, saa var det dog i sin Tid uundværligt, og borgerlig talt mageløst, saa det er virkelig en Hoved-Begivenhed i Nyaarstidens Verdens-Historie, at Holland og Seeland blev Kiernen i en Erasmitisk Fristat.

Allerede i Keiser Carls Tid virkede naturligviis baade den Tydske og Franske Reformation, baade Lutherdom og

*) Kampens Nederlandske Historie I. 321. Erasmus Rotterdams Levnet af A. Müller 1823.

***) Müller S. 190—204.

***) Samme S. 230—43.

Det Sættende Aarhundrede

Calvinisme paa Nederlandene, som i alle Henseender hattede til begge Sider, og Mangfoldige blev der til Kirkens Ære kastet paa Baalet, men reformatorisk Opsigt gjorde kun Skrædersvenden fra Leiden (John Bockold) og Bagersvenden fra Harlem (Johan Mathisen), som i Münster (1533—35) vilde oprettet Tusindaars-Riget, og i det Hele Gjendøber-Apostlerne, som næsten alle var Hollændere.

Under Philip den Anden, der virkelig indbildte sig, han gjorde Gud en Tjeneste med at slaae Kjættene ihjel, gik det naturligvis endnu hedere til; men hverken var dog Religions-Følgelsen Philips Hovedsag, ikke heller var Nederlænderne i det Hele saa nidkære, at de for Troens Skyld vilde sætte Alt paa Spil, saa det var egentlig den skarpe, uforligelige Modsætning mellem Philips grændseløse Herskesyge og Nederlændernes indgroede Selvraadighed, som slog Hoved paa Sømmet.

Da Philip, kort efter sin Thron-Bestigelse (1559), drog til Spanien, for aldrig mere at see Nederlandene, overlod han deres Bestyrelse egentlig til Anton Perrenot Granvelle, en værdig Søn af Keiser Carls listige Kantsler fra Bourgogne; thi hans Raad skulde Regentinden, Carls Slegfred-Datter, Hertuginde Margrethe af Parma, blindthen følge, og et bedre Valg kunde Philip neppe truffet, naar han tilgavns vilde forbitte den Nederlandske Adel. Blandt disse var især fremragende Grev Lamoral Egmont af den Gelderske Hertug-Slæggt, Statholder i Flandern og Artois, Prinds Vilhelm af Nassau, Statholder i Holland og Seeland, og Grev Philip Horn (egenlig en Montmorency) Admiral af Flandern, som alle havde friske Laurbær fra Philips Franske Krig (1557—58), hvor de Nederlandske Vaaben glimrede ved St. Qvintin og Gravelines*), og disse høie Herrer drev det ikke blot igiennem, at Granvelle blev kaldt til Spanien (1564), men støbde sagtens ogsaa Kuglerne, som de Firehundrede, med Prinds Vilhelms Broder Ludvig og Herren af Brederode i Spidsen, skiød ud (1566), da de højrøstet krævede Ophævelsen af Kjætter-Lovene eller, hvad Philip allermindst vilde høre, en Sammenkaldelse af Landstænderne**). Dette var Løsenet for den Calvinistiske Pøbel, fornemmelig i Antwerpen, som da var Nederlandenes ypperste Handelstad, til at rase mod Kir-

*) Watsons Philip den Andens Historie I. 54—73.

***) Van Metterens Historie af den Nederlandske Krig S. 76—78, 95—191. Watson I. 195—222.